

Αγαπητή Λουκία,
σου ελέγγω την ομιλία μου. Αφαιρώ στην κρίση σου το ενδεχόμε-
νο μιας περιήγησης ελάχιστα και θα διανεμηθεί έτσι
και τα άλλα κείμενα. Π.Π.Π.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑΝΙΚΟΥ ΠΑΙΟΝΙΔΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΡΑΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

26.1.92

Ευχαριστώ κατ'αρχήν για την πρόσκληση να προλογίσω την ωραία αυτή εκδήλωση που φιλοδοξεί να δώσει μια γεύση της ιστορίας, του πολιτισμού μας, της ιστορίας της κουλτούρας μας.

Η Κύπρος σαν γεωγραφικός προσδιορισμός είναι μονάχα μια κοκκίδα στον χάρτη της υδρογείου, όπως λέει και ο ποιητής, να έτσι να κάνεις το χέρι την κρύβεις, ένα κουνούπι αν καθήσει την χάνεις. Μα έλα που δεν χάνεται! Σε μας, όποια πέτρα και να σηκώσεις θα σου κάψουν τα χέρια ανάσες κόσμων άλλων που χάθηκαν. Και πάλι πώς χάθηκαν αφού σπαρταράνε στις λέξεις μας, μέσα μας.

Της ελιάς μας οι ρίζες σκοντάφτουν σε θρύψαλα αγγείων, τερακότα και μάρμαρο και χαλκό και χρυσό και αγκαλιάζεται στα ψηφιδωτά της Ρώμης η λύκαινα με τον ιχθύ του Χριστού.

Εχω την άποψη ότι η ποιητική αυτή σύλληψη δίνει μέσα από μια τρομερή συμπύκνωση το πραγματικό εκτόπισμα της μικροσκοπικής κοκκίδας που λέγεται Κύπρος, τις βαθιές ρίζες και τους ζωογόνους χυμούς που θρέφουν το αρχαίο νησί μας, τον ανεκτίμητο πλούτο σε έργα και δημιουργήματα που σηκώνουμε στους ώμους μας και από τον οποίο αντλούμε σφρίγος και δύναμη και πίστη για το μέλλον.

Όπως τονίζει και ο Κύπριος ιστορικός Δρ. Κυριάκος Χατζηιωάννου στο εφτάτομο έργο του "Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικές πηγάς" η αρχαία Κύπρος δημιούργησε μια θαυμάσια ποίηση. Πρόκειται για επιτύμβια επιγράμματα, σε εξαιρετική ελληνική γλώσσα, γραμμένα σε μέτρο. Και δεν πρόκειται, τονίζει ο Δρ. Χατζηιωάννου, για επιγράμματα που γράφτηκαν από πρόσωπα που ήρθαν από την Ελλάδα αλλά για δημιουργήματα Κυπρίων Ελλήνων. Υπάρχει όμως και μια πλειάδα επώνυμων Κυπρίων συγγραφέων που αναφέρονται στις ελληνικές πηγές, που διάπρεψαν εκτός Κύπρου. Ο Ζήνων ο Κιτιεύς ο δημιουργός της Στωικής Φιλοσοφικής Σχολής, είναι απλώς ένα απ'αυτά τα ονόματα. Ο εξελληνισμός της Κύπρου αρχίζει τον 10ο αιώνα π.χ. Στην προ της εποχής αυτή περίοδο ζούσαν στην Κύπρο οι Ετεοκύπριοι, που μιλούσαν μάλιστα την γλώσσα τους μέχρι και τον 3ο π.χ. αιώνα και σώζονται ακόμη δίγλωσσες επιγραφές, που δεν έχουν όμως αποκρυπτογραφηθεί ακόμη. Φυσικά η Κύπρος όντας στο σταυροδρόμι πολιτισμών δεχόταν συνέχεια την εισροή ξένων στοιχείων.

Η Κύπρος όμως δεν είναι απλώς ένα μνημείο αρχαίου πολιτισμού που το έθαψε ο χρόνος. Οι ιστορικοί των Βυζαντινών χρόνων μιλούν για μια άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών στην Σαλαμίνα του 4ου αιώνα μ.χ., όπου μεταφέρεται από την Πάφο η πρωτεύουσα της Κύπρου. Η πόλη μέχρι και τον έβδομο αιώνα επεκτείνεται συνέχεια με μεγάλες βασιλικές σε βαθμό που προκαλεί κατάπληξη το σφρίγος της στους τότε Αραβες επιδρομείς. Είναι αυτής της περιόδου τα λαμπρά ψηφιδωτά της Αγγελόκτιστης, της Παναγιάς της Κυράς και της Κανακαριάς, που έγιναν όπως είναι καλά γνωστό πλιάτσικο στα χέρια των Τούρκων εισβολέων, φυγαδεύτηκαν στο εξωτερικό, πουλήθηκαν σε εμπόρους της τέχνης και κατέληξαν στις ΗΠΑ όπου έγινε και η γνωστή δίκη που την κέρδισε η Κύπρος.

Από τους ιστορικούς πάλι πληροφορούμαστε ότι η ζωγραφική στο νησί παρουσίασε μια εξαιρετική άνθιση τον 11ο και 12ο αιώνα. Η Κύπρος είναι το μόνο μέρος της τότε Βυζαντινής Αυτοκρατορίας όπου σώθηκαν τόσα πολλά μνημεία με δείγματα υψηλής τέχνης.

Εχουν επίσης διασωθεί συγγράμματα Κυπρίων της εποχής εκείνης που είχαν αναπτύξει δραστηριότητα και στην Κωνσταντινούπολη. Και μιλάμε πάντα για πολιτισμό που κρατά το νήμα της ελληνικής πολιτιστικής παράδοσης. Ο πολυγραφότερος την εποχή εκείνη Κύπριος συγγραφέας ήταν ο Άγιος Νεόφυτος, που έζησε τον 12ο αιώνα.

Πνευματική άνθιση παρατηρείται στην Κύπρο και στα χρόνια της Φραγκοκρατίας και συνεχίζεται και στην εποχή των Ενετών. Ο Λεόντιος Μαχαιράς είναι οπωσδήποτε ο πιο σημαντικός χρονογράφος της περιόδου αυτής και ο πρώτος Νεοέλληνας που γράφει στην γλώσσα της εποχής του. Αυτή την εποχή αναπτύσσεται και η λογοτεχνία. Περηφανευόμαστε για τα περίφημα Κυπριακά ερωτικά τραγούδια, που δεν είναι απλές μεταφράσεις από τα ιταλικά αλλά πρωτότυπα ποιήματα. Πρόκειται ουσιαστικά για τα πρώτα σονέτα στην ελληνική, γραμμένα τον 16ο αιώνα. Τα πιο σημαντικά ποιήματα, αν εξαιρέσουμε τα ακριτικά, γράφονται την περίοδο αυτή. Πολλοί Κύπριοι σπουδάζουν στην Ιταλία και μερικοί γίνονται καθηγητές.

Εχουμε επίσης πληροφορίες για ανάπτυξη της γλυπτικής. Κάποιος Κύπριος, που είχε ζήσει στην Ιταλία και τον θαύμαζε ο Μιχαήλ Αγγελος, είχε επιστρέψει στο νησί και αναπαρήγαγε έργα της κλασσικής εποχής.

Απ'αυτήν την περίοδο σώζονται στο νησί κάπου 150 εκκλησίες με πολύ αξιόλογες τοιχογραφίες. Δημιουργείται μάλιστα στην Κύπρο μια ιδιαίτερη Σχολή Ζωγραφικής που προχωρεί παράλληλα προς την Κρητική Σχολή.

Η τουρκική κατοχή το 1570 προκάλεσε ανυπολόγιστες καταστροφές. Οι Κύπριοι καλλιτέχνες σκορπίζονται. Ο Ιωάννης ο Κύπριος καταφεύγει στην Βενετία όπου και διαπρέπει. Ο Λουκάς ο Κύπριος πηγαίνει στη Ρουμανία και μαστορεύει σαν Επίσκοπος χειρόγραφα με μικρογραφίες που θεωρούνται τα καλύτερα στο είδος τους.

Φυσικά δεν πρόκειται εδώ να επιχειρήσουμε αναδρομή στην τρισχιλιετή ιστορία του πολιτισμού μας. Δεν είναι αυτός ο σκοπός της συνάθροισης μας. Η κα Λουκία Μαρουλλέττη, η ψυχή της CYPRECO έχει ετοιμάσει ολόκληρο πρόγραμμα με απαγγελίες και τραγούδια που σημαδεύουν το πέρασμα του χρόνου. Εκείνο που θέλω απλώς να προβάλλω σ'αυτόν τον πολύ σύντομο πρόλογο σε μια μουσική-ποιητική βραδιά είναι αυτήν την πύρινη ρομφαία που διαπερνούσε όλους αυτούς τους αιώνες και τους πιο σκοτεινούς ακόμη τα χώματα του αρχαίου νησιού μας. Το πνεύμα ήταν πάντα ορθό, καρποφόρο και οι φλέβες απ'όπου αντλούσε το νεύρο του ποτέ δεν είχαν στερέψει και στα πιο φουρτουνιασμένα χρόνια.

Αυτό το στητό πνεύμα, το είδαμε και στους δικούς μας καιρούς όταν ο λαός μας σπρώχτηκε σε μια από τις πιο οδυνηρές περιπέτειες της μακραίωνης ιστορίας του. Το προδοτικό χουντικό πραξικόπημα, η βάνουση τουρκική εισβολή, το βίαιο ξερίζωμα και η προσφυγοποίηση δεκάδων χιλιάδων, η μεγάλη ανοικτή πληγή των αγνοουμένων, τα χαμένα όνειρα, οι χαμένες πατρίδες, όλ'αυτά τα συγκλονιστικά που συνθέτουν την ζωή της ιδιαίτερης μας πατρίδας πέρασαν και διυλίστηκαν σαν βιώματα μέσα στον αλάθητο χώρο της τέχνης. Έγιναν ποίηση που στάζει αίμα, έγιναν ζωγραφικοί πίνακες, έγιναν πεζογραφία και δραματολογία, έγιναν μουσική.

Δεν θάθελα να σταθώ σε ονόματα. Εκείνο που μπορώ να πω είναι ότι η ποίηση μια και για ποίηση μιλάμε κυρίως που γράφεται σήμερα στην Κύπρο κι'αναφέρομαι φυσικά στα καλύτερα της δείγματα χαίρει μεγάλης εκτίμησης στην Ελλάδα όπου μάλιστα μιλούν για Κυπριακή Σχολή Ποίησης που τα κύρια στοιχεία της είναι η πολύ στέρεη επαφή με τον σφυγμό του λαού και της εποχής. Πρόσφατα η Ακαδημία Αθηνών απένειμε τιμητική διάκριση στον ποιητή μας Κυριάκο Χαραλαμπίδη για το έργο του, που είναι ολοκληρωτικά στραμμένο προς τα μεγάλα, συγκλονιστικά γεγονότα των τελευταίων χρόνων.

Πρέπει να σας πω ότι στην Κύπρο εκδίδονται κάθε χρόνο γύρω στα 100 λογοτεχνικά βιβλία. Και ξέρουμε όλοι καλά πόσος είναι ο πληθυσμός στον οποίο απευθύνεται αυτή η λογοτεχνία. Στην κάθε πόλη της ελεύθερης Κύπρου λειτουργούν 3 και 4 και 5 τις περισσότερες περιπτώσεις γκαλερί που παρουσιάζουν συνεχώς εκθέσεις. Ζωγράφοι μας δίνουν με επιτυχία το παρόν τους σε Μπιενάλε και Τριενάλε στην Βενετία, τις Ινδίες, την Αλεξάνδρεια και αποσπούν χρυσά μετάλλια.

Η θεατρική μας κίνηση είναι ζωντανή. Στο Φεστιβάλ Αρχαίου Δράματος στην Επίδαυρο αποσπά η Κρατική μας σκηνή κάθε χρόνο τις καλύτερες κριτικές. Οι παραστάσεις, αρχαίου δράματος - τραγωδίας ή κωμωδίας - του ΘΟΚ θεωρούνται μεγάλο καλλιτεχνικό γεγονός.

Ενα πράγμα είναι βέβαιο: Πως μπορούμε να σταθούμε σαν λαός έστω κι έτσι τραυματισμένη και ακρωτηριασμένη όπως είναι η πατρίδα μας με ψηλά το μέτωπο και στον στίβο τον πνευματικό. Εχουμε πίσω μας μια κουλτούρα αρχαία και νέα που δίνει στο πρόσωπο της Κύπρου το στίγμα μιάς αυθεντικότητας μοναδικής. Κι'είναι αυτή η αυθεντικότητα και το σφρίγος, που θρέφουν συνέχεια τα παιδιά του λαού μας όπου και να βρίσκονται, και στις πιο απομακρυσμένες ακομη γωνιές του πλανήτη.

Και ίσως είναι καιρός να χρησιμοποιήσουμε σε μεγαλύτερο ακόμη βαθμό στην σκληρή μας πάλη για μια Κύπρο πραγματικά ελεύθερη, χωρίς γραμμές Αττίλα και ξεριζωμένους αδερφούς και τα πνευματικά αυτά όπλα που μας καταξιώνουν σαν ίσους προς ίσους μέσα στην μεγάλη οικογένεια των λαών.

Σε περιόδους που ο Τούρκος κατακτητής αλλοιώνει βάνουσα την πολιτιστική μας κληρονομιά στα κατεχόμενα, σε περιόδους που απειλείται άμεσα με εξαφάνιση ένας ολόκληρος ιστορικός χώρος, ένας ολόκληρος πολιτισμός που μπόλιασε άλλους κατοπινούς έχουμε χρέος να επιστρατεύσουμε όλα τα μέσα που έχουμε στην διάθεση μας και την κουλτούρα μας, και την ποίηση μας, και την μουσική μας για να πείσουμε πως δεν είμαστε απλώς ένα από τα χίλια προβλήματα, που ταλανίζουν την ανθρωπότητα, μια απλή κοινοτική σύγκρουση.

Ναι, είμαστε μια κοκκίδα στον χάρτη αλλά όποια ξερολιθιά και να σηκώσεις θα σου κάψουν τα χέρια ανάσες κόσμων που χάθηκαν αλλά σπαρτανάνε ακόμα στις λέξεις μας. Μια γεύση αυτής της μακράς αλυσίδας που τίποτα δεν μπορεί να την σπάσει θα μας δώσει το πρόγραμμα που θα ακολουθήσει.